

KOMMENTARER: JOHAN EKMAN

En dubbel kris

Varför kapitalismen blir impopulärare

Allt fler oroar sig för den globala kapitalismens hälsotillstånd – inte minst sprider sig skrällen bland dem som mest profiterar på systemet. Den andra maj rapporterade *Financial Times* om en sammankomst där orosmomenten vädrades. Tidningen visste berättas att den finansiella, kommersiella och politiska eliten träffats i Los Angeles för att diskutera hotbilderna. På plats fanns bland andra USA:s finansminister Steven Mnuchin, Goldman Sachs vd David Solomon och president Donald Trumps dotter Ivanka. Temat för sammankomsten var kapitalismens impopularitet. Ett oroande exempel på den rådande förtroendebisten var statistik som visade att hela 44 procent av unga amerikaner uppgett att de i dagsläget föredrog att leva i ett socialistiskt land framom ett kapitalistiskt. För att höja på moralen hos den bekymrade publiken visades en vi-

deo där Margaret Thatcher talade om kapitalismens ”moraliska bas”. Ironin i att spela upp ett klipp med en död europé för att minska på den amerikanska

elitens rädsla att man är på väg in i postkapitalismen behöver knappast påpekas.

Greta Thunberg kämpar för klimatet

Men det är inte så märkligt att det behövdes en död Thatcher för att motivera deltagarna till kamp för kapitalismen. Det var trots allt Thatcher som lyckades starta en måhända outhärlig omstrukturering av en kapitalism som råkat i stora, synliga svårigheter på sjuttioalet. Svårigheterna var både av ekonomisk och klassmässig karaktär. Den ekonomiska systemkri-

sen tog sig i uttryck i hög inflation och ökande arbetslöshet. Klasskrisen (för överklassen), däremot, bestod i att de ekonomiska skillnaderna faktiskt minskat på ett iögonfallande sätt efter världskriget:

för första gången började klassbalansen i västvärlden på allvar ruckas, och inte på ett sätt som var till fördel för eliterna.

Thatcher ledde alltså – tillsammans med Ronald Reagan – en omstrukturering av den globala ekonomin under dessa farans år. En del av den omorganiseringen var en effektiv kamp mot organiserat arbete och välfärdsstaten. Det var en ny form av kapitalism med hårdare värderingar som nu genomdrevs: individen, inte kollektivet, skulle bära en allt större del av ansvaret, samtidigt som girighet kom att konstituera en allt mer accepterad samhällelig norm. Också socialdemokratiska partier i Europa köpte till slut modellen, speciellt när det visade sig att kampen mot neoliberalismen inte skulle vara bekväm. Ett exempel på svårigheterna var Frankrikes president François Mitterands försök att återuppliva vänsterkeynesianismen, bara för att 1983 tvingas retirera spektakulärt inför den valutaspekulation som inleddes till följd av försöket. Och vid närmare

eftertanke kanske många som tillhörde de nya socialdemokratiska eliterna också fann det bekvämare att befästa de positioner de uppnått tack vare tidigare generationers klasskamp. Sedan, när kampen mot kommunismen inte längre var aktuell efter att järnridån rasade, var det bara att köra vidare enligt det neoliberala spåret. Men systemet som byggdes vilade på skranglig grund. Både ekonomiskt och ekologiskt.

Att det är en yngre generation som nu kritiserar kapitalismen är inte förvånansvärt. Och det har inte att göra med historielöshet eller okunskap om stalinismen. Istället har det att göra med att vi idag konfronteras med två kriser som båda accentueras av ytterhögerns frammarsch. Den första av kriserna är den ekonomiska och sociala och den andra är klimatkrisen. Det är i denna dubbla kris som sprickor i de rådande maktstrukturerna uppstår. Reaktionerna varierar. Till exempel finns det de som väljer att med olika härskartekniker kämpa mot den yngre

Klimatprotest i London år 2009. Efter det har protesterna blivit fler.

generationens anspråk på makten – säkerligen på samma sätt som de själva blivit behandlade när de tagit sina första steg in i det offentliga livet. En del av responsen mot klimataktivisterna Greta Thunberg utgör här ett talande exempel. Det finns, också i vårt lilla Svenskfinland, en tendens att tala om eller till Thunberg som om hon vore ett barn. Avsikten är att låta påskina att man är bekymrad över att ett ”barn” ska måsta ta sig an ”vuxenfrågor”. Man kan dock fråga sig hur stort förtroende för de ”vuxna” som en ung människa kan ha idag? Det är just den här förtroendekrisen som leder till att människor som Thunberg kliver fram och synliggör och ifrågasätter maktstrukturerna. Och ett ekonomiskt system handlar om maktstrukturer. Efter en katastrofal finanskris och under en pågående klimatkris är det bara naturligt att de som fått betala det högsta priset börjar ifrågasätta strukturerna. Det är den kumulativa effekten av dessa två kriser som nu gör att de politiska och ekonomiska eliterna känner sig hotade.

Sociologen Steven Lukes visade i sin klassiska maktstudie *Power: A Radical View* att makt handlar om att få människor att agera (eller inte agera) inom de ramar som anses utgöra det normala. För millenniegenerationen var det aktuella ekonomiska systemet år 2008 det normala: historien hade ju som bekant tagit slut. Och den teoretiska basen för ett alternativ fanns egentligen inte, eftersom kunskapsproduktionen länge gått ut på att reproducera det neoliberala paradigmet. Ett talande exempel för detta var den engelska drottningens besök på prestigefyllda London School of Economics när finanskrisen pågick. När hon frågade den samlade skaran eminenta ekonomer vad som gått fel, kunde ingen ge ett svar på frågan. Anekdoten illustrerar hur produktionen av kunskap hade reproducerat rådande sanningar, och det med förbländande effekt. Och famlandet i mörkret fortsatte. Därför fanns receptet för att få ekonomin att rulla igen i samma kokbok som låg som teoretisk grund för den aktuella krisen. Det egentliga problemet, förklarade teoretikerna nu, låg inte i en spekulationsdriven, ohållbar kapitalism som vilade på tvivelaktiga moraliska och ekonomiska grunder. Nej, det *egentliga* problemet i Europa var att kontinenten var förpestad av stater med en alltför ”stel” arbetsmarknad och

för generösa välfärdsstater. Statskulden blev en ny *bête noire* som skulle bekämpas genom att ytterligare lägga press på dem som redan upplevde sig orättvist behandlade. Och arbetsplatser, dem skulle man skapa genom att överlåta allt mer av samhället till marknadskrafterna, samtidigt som skyhöga arbetslöshetsciffror normaliserades ytterligare. Girigheten fortsatte alltså som norm.

Protesten mot en klimatförändring som drivs av samma själviska, extrema profitmotiv, är ytterligare ett exempel på att de som håller i taktpinnen verkar ha tappat verklighetsförankringen. Men nu har en sextonåring givit ett ansikte åt ett problem som inte går att bortförklara och som den yngre generationen starkt identifierar sig med. Det är i sanning oroväckande för dem som sitter på makten och som hittills skrattat hela vägen till banken. Då blir reaktionen att med översitteri och härskartekniker försöka förringa motståndaren. Eller alternativt bunta ihop de välvilliga kritikerna med extremhögern och därmed antyda att de tillhör kategorin nyttiga idioter. Men sanningen är att kapitalismens styrka hittills har legat i att den förmått omstrukturera sig i kritiska tider. Det har skett i en dialektisk rörelse som till exempel givit upphov till välfärdsstater, efter andra världskriget när ekonomin skulle stimuleras och klassmotsättningarna utgjorde hotbilden. Om det nu inte sker en förändring kommer kapitalismen däremot att köra in i en ännu djupare kris. Som maktbalansen nu ser ut i Europa, lär det vara extremhögern som då stiger fram och kapitaliserar på den ineffektiva centerns misslyckanden. Det gäller för alla, både i mitten och längre ut till vänster, att konstruera och genomdriva alternativ.

5.5.2019

ETT KOMPLETT REGISTER
ÖVER INNEHÅLLET I ARGUS
OCH NYA ARGUS FR.O.M.
DECEMBER 1907 HITTAR DU
PÅ
www.kolumbus.fi/
nya.argus/Arkiv